

Canvas met ontwikkelpad voor inclusief onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen

Canvas met ontwikkelpad voor inclusief begaafdheidsonderwijs

Inleiding

Het **Canvas** is een praktisch instrument voor scholen en besturen van **HBvanONS** om lokaal en regionaal een inclusief en dekkend onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen te ontwikkelen. Dit Canvas sluit aan bij de visie van HBvanONS en de gezamenlijke ambities.

Belangrijk: het Canvas is géén beoordelingsinstrument, maar een praktisch hulpmiddel voor **zelfevaluatie, reflectie en dialoog**. Gebruik het om vast te stellen waar de school nú staat en welke concrete volgende stap je wilt zetten.

Proces in vijf heldere stappen

1. Nulmeting (schoolniveau)

Het schoolteam doorloopt het stroomdiagram en de bijbehorende dialoogvragen. Bepaal welk *type* (A–D) het beste past bij uw school of onderdelen daarvan. Noteer concrete voorbeelden (beleid, aantallen, lesvoorbeelden, merkbaar en meetbaar).

2. Regionale afstemming (bestuurstafel, samenwerkingsverband)

Lokale Tafels maken een overzicht van het gezamenlijke aanbod en stemmen ontwikkelrichtingen op elkaar af. Ze hebben afspraken over een lokaal dekkend hb-aanbod binnen de ambities van HBvanONS. Schooltypen, aantal leerlingen en professionals zijn in beeld. Dit wordt ondersteund met kennisdeling, inzet van expertise en samenwerking met jeugdzorg.

3. Ontwikkelplan scholen (1–3 jaar)

Formuleer een plan aansluitend bij de doelen van HBvanONS/ de Lokale Tafel. Formuleer één haalbare, concrete volgende stap: wat gaat u veranderen, waarom, wie doet wat en wanneer? Koppel het plan aan bestaande documenten (koersplan, schoolplan, SOP).

4. Monitoring

Meet voortgang met zowel *feitelijke* (SMART) indicatoren als *merkbare* uitkomsten (ervaringsmetingen). Gebruik resultaten om het om af te stemmen op de gewenste ontwikkeling om de gezamenlijke ambitie te realiseren. De frequentie van rapportages wordt afgestemd op de ontwikkelfase: bij aanvang, maandelijks of per kwartaal, na verloop van tijd: tweemaal per jaar.

5. Verankering en opschaling

Gebruik succesvolle experimenten als model voor andere scholen. Ondersteun opschaling met scholing, kennisdeling, expertise, tijdsruimte en regionale matching van voorzieningen.

Wie doet wat?

- **Schoolleider (met leraren, IB, experts):** voert nulmeting uit, stelt ontwikkelplan op bij de gewenste schoolontwikkeling en implementeert en ondersteunt interventies in de klas.
- **Bestuurder:** stemt af op de ambities van HBvanONS, faciliteert tijd en middelen, borgt beleid en rapporteert richting Lokale Tafel.
- **Lokale tafel:** coördineert regionale afstemming, organiseert kennisdeling en faciliteert matching van aanbod en expertise. Monitort processen rond huisvesting, financiën en HR voor de ontwikkeling van het dekkend aanbod met passende hb-voorzieningen.
- **Samenwerkingsverband** monitort regionaal, ondersteunt met scholing en expertise en waarborgt de meerjarige agenda.

Voorbeeldindicatoren (SMART)

Feitelijk

- *Signaleringsinstrument:* 100% van de scholen heeft een vastgesteld instrument in gebruik. Leraren kunnen dit effectief gebruiken.
- *Scholing:* minimaal 4 uur HB-training per leerkracht per jaar.
- *Compacten:* X% van de relevante leerstof wordt compact aangeboden (concrete % afhankelijk van niveau/type).

Merkbaar

- *Handelingszekerheid:* 75% van leraren ervaart binnen één jaar meer handelingszekerheid bij HB-leerlingen (enquêteresultaat).
- *Ouderbetrokkenheid:* 70% van ouders ervaart betere samenwerking en duidelijkheid over het ontwikkelpad van hun kind. Tip: verbind per ontwikkelstap één tot twee kernindicatoren en meet zowel feiten als beleving.

Praktische checklist in nulmeting

In HBvanONS wordt dit Canvas gebruikt om een vragenlijst met een nulmeting in te vullen. Daarmee bepalen scholen waar ze nu staan en wat de gewenste ontwikkelrichting is. Die ontwikkelrichting sluit aan bij de vorming van een dekkend netwerk. Bestuurder initiëren het dekkend aanbod lokaal en in de regio.

Mini-casus — hoe een eerste stap eruit kan zien

Basisschool De Horizon (type A) voert een nulmeting uit. Conclusie: signalering en compacte routes ontbreken. Geïdentificeerde eerste stap: invoering signaleringsinstrument + één studiedag voor alle leraren over signaleren en compacten.

Resultaat na 6 maanden: 90% van leraren gebruikt het instrument; drie leerlingen zijn vroegtijdig doorverwezen naar een compactingsroute; de school ervaart meer rust in oudercontacten. Deze korte slag levert direct verbeterde praktijkvoering en vormt basis voor vervolgstappen.

Procesvoorwaarden, randvoorwaarden en vervolgstappen

- Werk vertrouwelijk en benut procesbegeleiding bij gevoelige gesprekken (collegiale toetsing, externe procesbegeleider).
- Plan korte, iteratieve cycli (bijv. 6 + 6 weken: uitvoeren — evalueren — bijstellen).
- Formuleer een helder doel en welk gedrag daarbij ondersteunend is. En welke supports dit gedrag makkelijker maken.
- Voor succesvolle ontwikkeling zijn noodzakelijk: tijdsruimte, scholing (HB-expertise) en regionale afstemming van voorzieningen.
- Raadpleeg en het landelijke advies over basisondersteuning (p. 11–12) voor definities en normering.
- Hieronder staat het Canvas: lees deze routekaart van onder naar boven, van links (context school) naar rechts (context leraar & leerling).
- Begin vandaag: loop het stroomdiagram met uw team door en formuleer één concrete volgende stap voor de komende 12 maanden.

Het canvas onderscheidt verschillende types onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen, hier verkort weergegeven:

- **Onderweg naar type A:** de school voldoet nog niet aan de norm basisondersteuning hb
- **Type A:** de school biedt al enige ondersteuning, maar voldoet nog niet aan de norm basisondersteuning hb
- **Type B:** de school biedt ondersteuning die voldoet aan de norm basisondersteuning hb en heeft een **plusklas** in de school. **Het extra aanbod uit de plusklas wordt ook in de stamgroep ingezet.**
- **Type C:** de school biedt deeltijdonderwijs (peergroups) geïntegreerd of aanvullend op het onderwijs
- **Type D:** de school biedt inclusief (voltijds) onderwijs (regulier combineert met gespecialiseerd)
- **Een dekkend aanbod** bestaat uit verschillende onderwijstypes, die in de wijk of de gemeente samen het dekkend aanbod vormen. Dit kan van gemeente tot gemeente er verschillend uitzien.

De lokale context	De inclusieve context in en om de school	De inclusieve context voor de (hoog)begaafde leerling	De inclusieve context voor de leraar (ondersteunt de dialoog, niet de O-meting)
<p>1. Het streven is dat Type A-scholen in de toekomst niet meer voorkomen. Alle scholen werken minimaal toe naar Type B als ondergrens. Het is denkbaar dat onder invloed van de diverse scenario's/omstandigheden er wel scholen kunnen zijn, die zich tijdelijk nog in (onderweg naar) Type A herkennen. Het Proces Passend HB-Onderwijs wordt consequent gehanteerd. Er wordt volop op onderwijsontwikkeling ingezet.</p>	<p>Onderweg naar type A - School heeft de basiskwaliteit (inspectiekader) op orde, maar het onderwijs aan (hoog)begaafde kinderen is nog niet voldoende ontwikkeld om ook aan de conceptnorm basisondersteuning hb (2024) te voldoen. Er zijn wel elementen zichtbaar van onderwijs aan deze kinderen, maar nog ad hoc en leerkrachtafhankelijk. Dit maakt het hb-onderwijs exclusiever. De school doet een beroep op gespecialiseerd onderwijs en externe oplossingen. Kenmerken kunnen zijn: verwijzingen naar voltijdsvoorzieningen buiten de eigen gemeente, er is (tussentijdse) uitstroom naar andere scholen, ontevredenheid van ouders en kinderen, hoge schoolweging en/of focus op andere leerlingkenmerken. Dit type school is gevoelig voor omstandigheden die een beroep doen op veerkracht en flexibiliteit zoals het lerarentekort, financiële tekorten/bezuinigingen. De school heeft nog geen doelen voor de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen, voor kennisdeling, expertise, tijd en facilitering daarvan vastgelegd in beleid. De school voldoet nog niet aan de landelijke <u>norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid</u>.</p>	<p>Er is een basisaanbod van differentiatie binnen de methodes, maar geen aanvullende verdieping voor begaafde leerlingen. Het onderwijs beperkt zich tot de eerste laag van de ondersteuningspiramide. Hierdoor is verwijzing naar andere scholen (buiten het samenwerkingsverband, naar regulier of voorziening) nodig.</p> <p>Er is nog een risico op gedragsproblemen door aanpassingsgedrag, onderpresteren/onderleren of effect van consequenties van het gedrag wat eigenlijk voortkomt uit frustratie en/ of een risico op het ontstaan van schooltrauma.</p>	<p>De leraar is (didactisch) startbekwaam en geeft klassikaal frontaal les volgens de methode. Ontwikkelpunten kunnen liggen in klassenmanagement en divergente differentiatie (afstemming), signaleren, leerlingen echt zien. De leraren kunnen op zichzelf aangewezen zijn, doordat weinig onderwijskundig gesprek gevoerd wordt in het team, weinig hulp gevraagd wordt of kan worden, de focus ligt op andere onderwerpen of ontwikkelingen.</p>
	<p>Type A – School heeft de basiskwaliteit (inspectiekader) op orde en het onderwijs aan (hoog)begaafde kinderen heeft al diverse kenmerken van de hb-basisondersteuning (concept norm 2024). Er is een signaleringsinstrument in gebruik. De differentiatiemogelijkheden van de methode en aanvullende materialen worden ingezet. Begeleiding van (groepen) leerlingen is mogelijk in de school en daardoor afhankelijk van de leerkracht en de groepssamenstelling. De school heeft een begin gemaakt met het formuleren van doelen, kennisdeling, expertise, tijd en faciliteiten in beleid. De school voldoet in dit type nog niet aan de landelijke <u>norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid</u>.</p>	<p>Leerlingen met lichte educatieve behoeften op gebied van begaafdheid krijgen aanbod en verwerking volgens de eerste 2 lagen van de ondersteuningspiramide (compacten, verrijken, verbreden). Er wordt een groot beroep gedaan op de motivatie en zelflerend vermogen van de leerling, waardoor de educatieve behoeften (instructie, verdieping, begeleiding op leren leren) onderbelicht worden. Kinderen met specifieke educatieve behoeften zijn aangewezen op een externe plusklas, deeltijd voorziening of een voltijdsvoorziening in de lokale context.</p>	<p>De leraar is basisbekwaam (in hb) en in staat les te geven op drie niveaus en het verrijkingsaanbod in de verwerking van de lessen toe te passen. De leraar zoekt binnen en buiten de klas ondersteuning voor het kind. De leraar reflecteert op passende interventies. Contact met ouders verloopt vaak goed. Kennisdeling en ondersteuning voor de leraar is nodig.</p>
<p>2. Type B-scholen zijn met veel gelijken binnen de lokale context. Dit is het basis-aanbod voor alle scholen. Er is toestroom van leerlingen uit type A via het Proces Passend HB-Onderwijs.</p>	<p>Type B – De eerste drie lagen van de ondersteuningspiramide zijn ingevuld, de school voldoet aan de landelijke <u>norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid</u>. Alle kinderen worden gezien in hun educatieve behoeften, ze worden gesignaleerd door school met ouders o.a. m.b.v. een signaleringsinstrument. Differentiatie is op orde, compacten lukt tot 40% en wordt vormgegeven m.b.v. versnellen, verrijken en verdiepen en een plusklas voor lichte sociaal emotionele ondersteuning, executieve functies en instructie. Voor intensieve ondersteuning en peergrouponderwijs zijn externen nodig of andere scholen. Er is een (interne of externe) HB-specialist op school beschikbaar.</p>	<p>Er is een gezamenlijke voorziening voor peergrouponderwijs met een deeltijd aanbod binnen de lokale context. Op de school zelf is lichte ondersteuning in een plusklas/instructiemoment. Kinderen met intensievere educatieve behoeften kunnen terecht op type C of D.</p>	<p>De leraar is vakbekwaam en heeft HB-basiskennis volgens de norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid.</p>
<p>3. Type C-scholen zijn beperkt aanwezig in de lokale context. Er is toestroom van leerlingen uit type A en B via het Proces Passend HB-Onderwijs.</p>	<p>Type C – Geïntegreerd aanbod voor begaafde leerlingen. Er is aanbod volgens de vier lagen van de ondersteuningspiramide. Er is aanbod in deeltijd of in eigen leerlijnen voor basisvakken (ochtend) en zaakvakken (middag) door bijv. groepsdoorbrekend werken of andere flexibele organisatievormen. Peergrouponderwijs is hier meerdere dagen per week gerealiseerd, waardoor kinderen regelmatig met peers optrekken. Voor intensieve ondersteuning en peergrouponderwijs zijn externen nodig of andere scholen. Er is een interne HB-specialist op school beschikbaar. De school voldoet aan de landelijke <u>norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid</u>.</p>	<p>De 1^e, 2^e en 3^e laag van de ondersteuningspiramide zijn geïntegreerd binnen de school. Ook is de 4^e ondersteuningslaag in de school vormgegeven (of samen met een zeer nabijge school in samenwerking en afstemming). Leerlingen met intensieve educatieve behoeften (HB met leer- en gedragsproblemen) kunnen hier naar school of deelnemen aan de deeltijdvorm van peergrouponderwijs.</p>	<p>De leraar is vakbekwaam en heeft veel HB-kennis en vaardigheden, minimaal volgens de norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid. Er zijn een aantal leraren met speciale expertise ten behoeve van type C.</p>
<p>4. Type D-scholen zijn vaak de enige in de lokale context. Kinderen komen daar via het Proces Passend HB-Onderwijs. Kinderen die hier niet terecht kunnen door voortliggend gedrag worden verwezen naar het SO, waar ook een begaafdheidscurriculum is.</p>	<p>Type D – Hybride (voltijds)onderwijs zorgt voor een inclusief aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen, waarin maatwerk mogelijk wordt door flexibele organisatie van het onderwijs en nauwe samenwerking tussen onderwijs en zorg en tussen regulier en hb-onderwijs. De school voldoet aan de landelijke <u>norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid</u> en kan daarnaast tot 25% compacten.</p>	<p>De school heeft onderwijs zo georganiseerd dat bijna alle leerlingen, ook met complexe educatieve behoeften t.a.v. begaafdheid en aanvullende leer- en/of gedragsstoornissen terecht kunnen. Kinderen met doelen op gebied van leefbaar, leerbaar, toetsbaar zijn kunnen hier terecht. De vier lagen van de ondersteuningspiramide zijn vormgegeven in de school, waarbij kinderen met bijkomende specifieke educatieve behoeften naar SO kunnen worden verwezen.</p>	<p>De leraar is vakbekwaam en heeft veel HB-kennis en vaardigheden, minimaal volgens de norm basisondersteuning (hoog)begaafdheid. Daarnaast ook kennis en vaardigheden op het gebied van gedrag en leerproblemen. Er zijn een aantal leraren met speciale expertise ten behoeve van type D.</p>

Hoe komen scholen hoger op de ladder in dit canvas? Welk gedrag wordt zichtbaar?

Waar staat jouw onderwijs nu? Wat zou je kunnen leren van het volgende niveau? Wie kan je daarbij helpen? Welke support heb jij nodig om dit te realiseren? Wat zou je volgende stap zijn? Houd dit **minstens zes weken** vol voordat je evalueert.

Ondersteuning op **macroniveau**: het netwerk met HB-experts ondersteunt de scholen. Scholen nemen actief deel aan het netwerk HB. Er is ook intervisie met experts buiten het netwerk. In het leernetwerk wordt praktijkervaring en evidence informed kennis met elkaar verbonden. Schoolleiders hebben netwerkvaardigheden.

Ondersteuning op **mesoniveau**: de HB-expert (uit het gemeentelijk expertisteam) ondersteunt in de school. Reflectie op de vraag: 'Wat kun je van het volgende niveau leren en al in jouw context toepassen?' Scholen en HB-specialisten nemen actief deel aan het HB-netwerk. Een aantal schoolleiders heeft netwerkvaardigheden.

Ondersteuning op **microniveau**: de HB-specialist, intern begeleider en gespecialiseerde leerkracht of coach uit het expertisteam van de lokale tafel helpen leraren.

Reflectie op de vraag: 'Wat kun je leren van het volgende niveau en al in jouw context toepassen?' Wat zie je in en buiten jouw omgeving dat je goed kunt gebruiken?

Houd minimaal een cyclus van 6 + 6 weken vast voor evaluatie. Alle professionals hebben een ontwikkeldoel, die vertaald is naar concrete gedragingen die ondersteund worden met minimaal drie vormen van support.

Welk leiderschap is er nodig voor de ontwikkeling van inclusief begaafdheidsonderwijs?

Inschatten op welk niveau een leraar en een school zit en dit communiceren waar nodig en passend (grenzen bewaken en oprekken). Zowel schoolleiders als ib-ers die zodanig communiceren dat ouders vertrouwen krijgen in de ontwikkeling van hun kind en meegenomen worden in de handelingswijze van de school (en de regio).

Centraal/ lokaal begaafdheidsbeleid naar de context van de school vertalen.

Weten hoe het netwerk wordt benut en hoe eigen teamleden in het netwerk bijdragen en dat kunnen benutten (T-shaped leadership).

De juiste ondersteuning organiseren in de school:

De verschillende niveaus van leraren en leerlingen bij elkaar weten te brengen – triagedenken (samen met intern begeleider en HB-experts).

De juiste externe expertise weten in te roepen en preventief handelen. Kennisdeling en ondersteuning regelen in en om de school.

Alle schoolleiders hebben een ontwikkeldoel, die vertaald is naar concrete gedragingen die ondersteund worden met minimaal drie vormen van support.

Welke sturing is nodig en welke entiteit?

De ontwikkeling van inclusief begaafdheidsonderwijs vereist samenwerking over bestuursgrenzen heen en het hebben van vertrouwen in een gedeelde ambitie.

Bestuurders hebben kennis van en vaardigheden voor ambidextere sturing. Bestuurders begrijpen hoe een organisatienetwerk werkt en hoe bestuurlijke netwerkcoaching gegeven kan worden. Ze weten welke politieke, technische en sociologische structuren in samenhang bewegen. Ze bieden faciliteiten om collectief leren tussen scholen te stimuleren in een gezamenlijk leernetwerk. In het leernetwerk wordt praktijkervaringen verbonden met wetenschappelijke inzichten. Leraren, specialisten en leidinggevendenden krijgen gerichte ondersteuning van experts. Bestuurders werken samen aan de financiën, de personele inzet (bv. Inzet van experts) en de huisvesting om het dekkend aanbod en de ontwikkeling van voorzieningen te faciliteren. Netwerkanalyse monitort de voortgang en ondersteunt het realiseren van meerjarige doelstellingen. Erkende ongelijkheid tussen scholen en besturen wordt benut als kracht voor een dekkend aanbod in de regio. De lokale onderwijsbesturen dragen de verantwoordelijkheid voor deze complexe opgave.

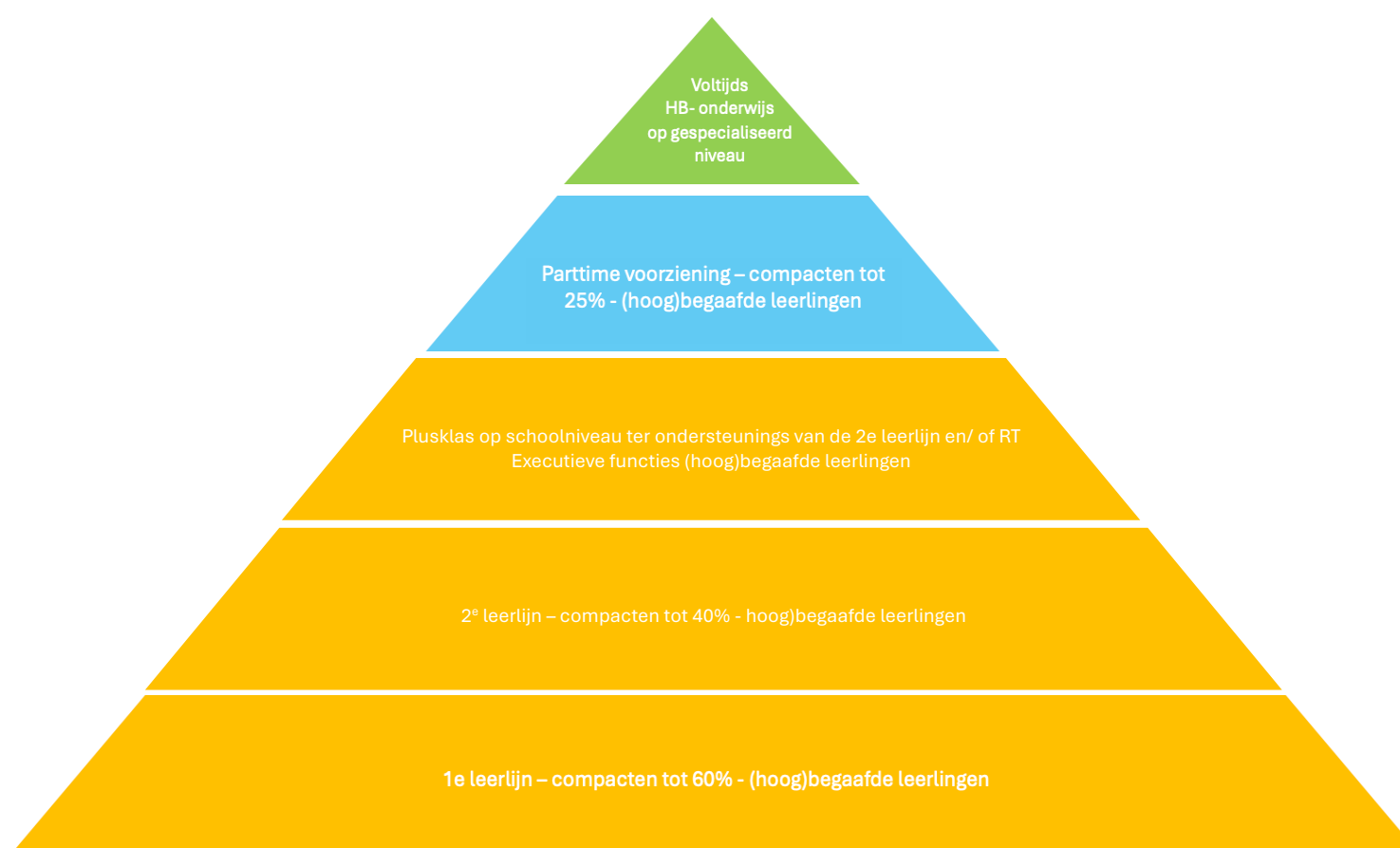
Toelichting

Bij het ontwikkelen van dit Canvas hebben we gebruikgemaakt van de ondersteuningslagen uit de ondersteuningspiramide van Van Gerven (2015). In die piramide staat het *speciaal onderwijs* bovenaan. Dat past bij een manier van werken waarin een leerling die vastloopt wordt *verwezen* naar een andere meer passende plek.

Dit Canvas kiest bewust voor een andere, inclusieve benadering. We gaan ervan uit dat niet de leerling zich moet aanpassen aan de school, maar dat de onderwijsomgeving meebeweegt met wat een leerling nodig heeft. Bij het bouwen aan een lokaal en regionaal dekkend aanbod staat die aanpassing steeds centraal.

Daarom spreken we niet meer van *toeleiding*, maar van *Proces Passend HB-Onderwijs*. Ook noemen we de ondersteuningspiramide hier niet letterlijk. Omdat de vier ondersteuningslagen er wél in terugkomen en deze piramide binnen Zeeluwe bekend is, geven we deze toelichting om misverstanden te voorkomen.

De ondersteuningslaag Type D staat voor een school waarin alle vier ondersteuningsniveaus aanwezig zijn èn samengaan met regulier basisonderwijs. Zo'n school is volledig inclusief.

De ondersteuningspiramide voor (hoog)begaafde leerlingen

Bijlage 1 Vragenlijst nulmeting

Bijlage 2 Format ontwikkelplan voor school, Lokale Tafel, regionaal.